

eşreFOĞLU rûmî
neFISlerin
TerBİYESİ
müZEKKİ'n-nÜFUS

Tasavvuf
Klasikleri

SUFI
KİTAP

İÇİNDEKİLER

- 7 ÖNSÖZ
11 BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM
48 MÜELLİFİN MÜNACATI

BİRİNCİ BÖLÜM

Dünya ve Dünya Sevgisi / 59

- 98 CİMRİLİK VE CÖMERTLİK
204 TEVEKKÜL BEYANINDADIR
219 SABIR
242 GAZABA KARŞI SABIR

İKİNCİ BÖLÜM

Gönüllerin Terbiyesi Üzerine / 253

- 268 AÇLIK
280 AZ KONUŞMANIN FAYDASI, ÇOK KONUŞMANIN ZARARI
307 UYKU
(Az Uyumanın Faydaları ve Çok Uyumanın Zararları)
324 CEMİYETTEN KAÇIP UZAKLAŞMA
(Uzlete Çekilmenin Faydası, Halka Karışmanın Zararı, Riya ve İhlas)
352 ALLAH'I ZİKİR
(Zikrullah)
378 MÜRŞİD-İ KÂMİLİN ÖNEMİ VE LÜZUMU
(Mürşid-i Kâmile Mürid Olmak – Mürşid-i Kâmil Niçin Gereklidir?)
405 TEVBE, TELKİN, VARİDAT, HALVET VE ÇİLE
432 TESLİMİYET HALİ
476 ZİKR-İ TELKİNİ
499 NASİHAT

ÖNSÖZ

Hadise mekânda yaşanır. Buradaki hadise, bu metnin konusu olan şeydir: On beşinci yüzyılda yazılmış, okunmuş ve hayat olmuş bir metnin yirmi birinci yüzyılda yeniden hayata çağrılmasıdır. Bu metnin yeni bir lafızda görünür kılınması...

Metne, metnin yeni bir lafızda görünür kılınmasının hakikatine geliriz ama daha önce "hadise"nin tahakkukunda görünür olan şeye dikkat çekmek gerekiyor. On beşinci yüzyılda Mısır'dan kalkıp Hama'ya varan bir babanın, oradan Anadolu'ya geçip İznik'e yerleşmesi... Mısır, Suriye ve Anadolu'yu bir hikâyede tutan hakikat, bu hakikatin imkânlarıyla Eşrefoğlu Rûmî diye görünen bir dil ve tasavvurun hayata yürümesi, başka türlü bir hayatın kurucusu olması... Bunu fark etmek bile ürpertici! Ne çok zaman geçmiş, ne çok şey yaşanmış. Mısır bir yere, Suriye diğer yere, Anadolu ise hakikatinden sürgünlüğün ağrılarına savrulmuş. Endülüs'ten kalkıp Anadolu'ya varan, buradan da Şam'a gidip orada dünyaya ölen bir İbni Arabî daha olabilir mi? Mısır'dan kalkıp Hama'ya varan, oradan da kalkıp İznik'e gelen Eşrefoğlu'nun etrafında yaşanan hikâyenin bir daha yaşanmasının imkânsızlığa yakın olması, azalıp yoksullaştığımızın ifadesi değil mi?

Endülüs, Mısır, Suriye ve Anadolu'yu aynı hikâye ve dilde ko-nuşturan hakikatin hakikati üzerine düşünmek durumundayız. Neyi yitirdiğimizi hatırlamak... Eşrefoğlu Rûmî diye görünen

dil ve tasavvur, bunun ifadesi olan *Müzekki'n-Nüfus* gibi kurucu metinler, yitiklerimizin başında geliyor. Zira bunlar; küreselleşme denen şeyin ismi dahi yokken, inananlar arasındaki mesafe ve sınırı hükümsüzleştiren bir yaşanmışlığı, hem çok hem de bir olabilmeyi kurabilmişler. Mevlânâ, İbn Arabî, Yunus, Feqiye Teyran ve Eşrefoğlu diye görünende Arap, Fars, Türk ve Kürt vardır ama hepsi "bir" hikâyeye omuz vermiştir. Yunus'u Feqiye Teyran'la, İbn Arabî'yi de Mevlânâ'yla kavga ettiremezsiniz. Zira onlar Endülüs, Mısır, Irak, Suriye ve Anadolu'yu ortak coğrafya kılan bir aşkta musafaha halindedir. O kadar zaman geçmesine rağmen hâlâ konuşabilen metinlerine kulak verdiğimizde, sazlıktan koparılıp gurbete götürülmüş kamışlar olduğumuzu, vatana hasret sebebiyle bugün ney gibi inlediğimizi anlarız.

Evet, bu pîrleri ve kurucu metinlerini yeniden hayata çağırarak durumundayız. Bu gurbet ve yoksullukta yaşayamayız, dahası olamayız. Doğup bırakıldığımız yurtlar, biz olalım diye var, olmadan yaşama çabası bir can çekişmedir. İnsan-ı kâmil hakikate ermeden olmak mümkün değil, beşeriliğin imkânları kıt ve öldürücü. İnsanı insan ve yurdu yurt kılan şey, insan-ı kâmil olmanın yollarına düşmektir. Nefs-i emmâreden nefs-i mutmainneye yolculuk, seyr ü sülûk... İnsanın kendi olması; yurdun, kendisi olabilmiş insana mekân olması...

Bu hakikat, zahmetli bir gayrete işaret eder, sarp bir yokuşu göze almayı gerektirir. Zira aradan uzunca bir zaman geçmiş, çok şey yaşanmış, kapatılması zor mesafeler açılmış. Pîrlere ve kurucu metinlerine ihtiyaç bilinmeden onlara doğru yolculuğa çıkılmaz. Çoğunluk bu hakikatten uzak yaşar, mes'uliyet bunu fark eden azınlıkta ve niteliktedir. Fark edenler fark ettirecektir. Şükür, *Müzekki'n-Nüfus*'u yayıma hazırlamayı nimet bilenlerdiniz. Derdimiz kendimizle, başımız kendimizle dertte. Olmanın peşindeyiz. Birileri için değil, kendimiz için ululara, pîrlere ve metinlerine gidiyoruz. Olmak için anlamak istiyoruz. Vakit az, mes'uliyet büyük. Anlatmaktan çok anlamaya muhtacız. Anlar-

ken eylememiz, anlatmamız oluyor. Hal'in, yazı ve konuşmanın kendisi olması...

Müzekki'n-Nüfus'u okumamış ama okumak istiyordum. Gidip kendisine varmak, onun aynasında kendimi görmek... Böylelikle yaralarımaya eğilmek, onların şifası adına Eşrefoğlu eczanesinden bir deva edinmek... *Müzekki'n-Nüfus*'un on beşinci yüzyıl Türkçesiyle yazılmış olması, şimdilerde yayımda olan nüshalarının da kısmen tekrar ve özensiz olmaları, bir mani gibi duruyordu. Eşrefoğlu böyle bir aralıkta gelip kapımı çaldı. *Müzekki'n-Nüfus*'un yeni bir Türkçeyle yazılması istendi. Benim buna yanaşmamam, Eşrefoğlu'na hayır demem olacaktı. Diyemezdim bunu, takatimin üzerinde olsa da "eyvallah" dedim. Üzerinde çalışacağım kıymetli bir metin vardı. Epey emek verilerek hazırlanmış orijinal bir metin... Tasavvufun ıstılahları, eski Türkçeden kelime ve cümle kalıpları... Bu metnin içine girmem, girebilmem gerekiyordu. İşi kotarmak için değil, kalbime iyilik olsun diye... Sözlükler edindim, sonra *Müzekki'n-Nüfus*'un şimdilerde yayımda olan nüshalarını... Özellikle Abdullah Uçman'ın yayıma hazırladığı nüsha... Akademisyen, böyle teknik çalışan biri değilim, düştüğü metnin kalbine varmak isteyen bir okuyucuyum sadece. Hayır, *Müzekki'n-Nüfus*'un bu nüshası, araştırmacı birinin çalışması değil, anlamak peşinde olan bir okuyucunun gayretinin ifadesidir. Bu yolculuğa çıkarken tek bir ölçüm vardı: Düştüğüm metinde yatan mana ve ruhu incitmemek, onu eksiltip hatalı kılmadan bütünlüğü içinde vermek... Dili ve cümle kalıplarını değil, mana ve ruhunu esas almak... Bu epey zaman aldı; ayları, gece ve gündüzleri... Yaz boyunca odama kapandım; masamdaki *Müzekki'n-Nüfus*'a... Çok şükür, bana epey bir yorgunluk ve içinde hayatiyet olan bereketli bir mevsim kaldı.

Müzekki'n-Nüfus'un bu nüshası, Eşrefoğlu Rûmî diye görünen dil ve tasavvuru hayata çağırarak manasına geliyor. İslam yurtlarının yoksullaştığı, hakikatlerine ters düşmenin ağırlarıyla vurulduğu bir gerçeklikte, İslam insanı olan insan-ı kâmilin ete

kemiğe bürünüp yeniden hayata yürümesi adına Eşrefoğlu gibi pîrlerin kurucu olmaları gerekiyor. Zira onlara dert olmuş olan, bugün bize de dert olmuştur. Nasıl? *Müzekki'n-Nüfus*'un yazılmasını gerektiren halleri izah ederken konuşan Eşrefoğlu Hazretleri soruya cevap versin:

“Şimdi bize, fazlasıyla sülûk etmek gerekir. Zaman azdır, kardeşlerimizin halleri değişiyor. Azgınlık ve münaflık çoğaldı, mürşid-i kâmile ve bunların sözlerine itibar kalmadı. Beyler zalim oldu; kadılar rüşvet yer, ilme uymaz, onu heveslerine alet ederler. Müderrisler fasık oldu; tefsir ve hadis medreselerde okutulmuyor. Fakih ve din ilmini bilenler azaldı. Vaizler dünya için vaaz verip para topluyor. İlmîyle bey, zabıt ve halkın arasında rağbet görmeyen danışmendler şeyhlik yolunu tuttu, hileyle halkın elindekini kolaylıkla alıyorlar. Kendilerinde o haller varmış gibi, hakiki meşayihin ezberindeki sözleri meclislerde söylerler. Halka, ehl-i halk olarak görünüp mürit ve muhip edinirler. Birkaç talip toplayan, hakiki ârif elbisesini giydiğini sanıyor. Zikir meclislerinde kâmil insanlarmış gibi sessizce oturup riyayla başlarını sallarlar. Maksatları, halk içinde şöhret bulmaktır; “Bu şeyh bu asrın bir tanesidir.” dedirtmek istiyorlar. Bütün arzuları dünyadır, dünyevîliktir; etraftan elbise ve armağanların gelmesi...”

Bu cümleler on beşinci yüzyılda kurulmuş. Yirmi birinci yüzyılda, bugün de bu cümleler kurulabilmekte. O halde şikâyete konu hallerin şifası için konuşmuş pîrler ve eserleri bir daha mikrofona çağrılmalıdır. Onları, doğup büyüdükları mekânın libaslarıyla değil, bugünkü hayatın içinden geçirerek konuşturmak hayatîdir. Gayretimizin kalbi burada yatmaktadır. Umarız, Eşrefoğlu'nun ruhunu ve manasını incitmemişizdir.

Nihat Dağı

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun. Yaradılmışların en şerefli, olgunu, güzeli ve Hakk'ın sevgilisi olan Efendimiz Muhammed Muhtar'a, onun soyuna, diğer bütün peygamberlere, iyilik ve doğruluk sahibi hulefa-i raşidine rahmet ve selam olsun.

Biliniz ki, insanoğlunun nefsi dört kısımdır. Bir kısmı nefsi emmâre; ikincisi, nefsi levvâme; üçüncüsü, nefsi mülhime ve dördüncüsü, nefsi mutmainnedir. Allah'a çağrılan ve Allah'ın hitap ettiği, nefsi mutmainnedir. Hak Teâlâ Hazretleri mürşid-i kâmillere kereminden o kadar ilim ve kudret vermiştir ki, bunlar nefislerini perhiz ve riyazetle zapteder, onu emmârelikten levvâmeliğe, arkasından da mutmainliğe döndürürler. Böylelikle, "İrcî"¹ hitabına muhatap olmaya hak kazanırlar. Hak Teâlâ Hazretlerine hakiki kul ve Resûlüne ümmet olup Huzur'dan kovulanlardan olmazlar.

Nefsi emmâre, nefsi levvâme, nefsi mülhime ve nefsi mutmainne nasıldır? Hazret'e çağrılmak ne vakit olur?

Gel şimdi, önce bunları bil! Bu dört kısım nefsin mertebe ve sıfatlarını açıklayarak sana kendi nefsini bildireyim.

---

1 Kur'an'ın Fecr sûresi 28. âyetinde geçen, Allah tarafından bütün insanlığa yapılan bir çağrıdır. Âyetin tamamı şöyle: "Sana verdiklerinden ötürü sen O'ndan razı, imanın sebebiyle O da senden razı olarak Rabb'ine dön!"

Nefs-i emmâre sahibi üç taifeden oluşur: Fasıklar, münafıklar ve kâfirler... Bu üç taife, nefis-i emmâre üzere yaşar. Hak Teâlâ Hazretleri, Kur'ân-ı Kerim'de, "*Ben nefsimi temize çıkarmıyorum, çünkü nefis kötülüğü gerçekten şiddetle emredicidir.*"² buyurmuştur. Bu âyetin manası şudur: Nefis kötülüğü aşırı derecede emreder ve insanı Hak'tan uzaklaştırır. İnsan böylelikle Allah'a âsi, münafık veya kâfir olur.

Kâfir, fasık ve münafık kime denir? Bunu anlatayım da, sen de bir mürsid-i kâmile bağlanmak sûretiyle emmârelikten kurtulup mutmainliğe ulaşabilesin.

Nefis denen şey, süt emen çocuğa benzer. Süt verirken emer ama sütü kesip başka bir gıda verdiğinde bu sefer onunla gıdalanır, bunda karar kılıp kanaat eder. Kimileri emmârenin karanlığına ve günahların uğursuzluğuna müptela olmakla birlikte kalpleri iman ve İslam'ı kabul etmiştir. Allah'ın birliğine, ezeli ve ebedî oluşuna, Resûlullah'ın gerçek ve hak olduğuna, haşre, dirilmeye, peygamberlere, kitap ve meleklerle iman etmiş; Hak Teâlâ ve Resûlü'nün buyurduklarının hak olduğuna inanmışlardır. Yine de nefisleri emmârelikten kurtulmamıştır. Nefs-i emmârenin sıfatıyla sıfatlandıklarından fasıktırlar. Yani günahkâr...

Bu fasık taifesi, tevbe edip nefis-i emmârelikten kurtulursa, Hak Teâlâ Hazretleri bunu kabul eder, günahlarını yüzlerine vurup azap vermez. Zira tevbeleri sayesinde, o günahları işlememiş gibi olurlar. Nitekim Resûlullah^(sav) şöyle buyurur: "*Günahına tevbe eden, o günahı işlememiş gibidir.*"³ Fasıklar, tevbe etmeden ama imanla ölür ise günahlarının cezasını görür, cehenneme girerler. Cehennemde, Hak Teâlâ'nın dilediği kadar yanarlar. Cezalarını çektikten sonra oradan çıkıp cennete girerler. Çünkü "La ilahe illallah" demenin nuru ve "Muhammedün Resûlullah" demenin şefaati, onları ebediyen cehennemde kalmaktan kurtarır. Resûlullah Hazretlerinin^(sav), "*Kalbinde zerre miktarı imanı olan ateşten*

2 Yusuf, 12/53.

3 İbn Mace, Zühd, 30; Taberani, *el-Mu'cemü'l-Kebir*, 10/150, 22/306.

çıkartılır.”⁴ şeklindeki hadis-i şerifi bunlara işaret eder. Resûlullah^(sav) yine şöyle buyurur: “Bazı kavimler cehennemde yanıp kara kömürlere döner. Bundan sonra cehennemden çıkarılıp ‘nehriü'l-hayat’ adlı ırmakta yıkanır, etleri ve derileri yeniden çıkar. Yüzleri ayın on dördü gibi olur.”⁵ Bunların alınlarında şöyle bir yazı olur: “Allah, fazl-ı kereminden bunları ateşten azad etti.”

Fasıklardan sonra, kâfir ve münafıkları da bilmelisin. Bunların hakkında nice âyet ve hadis vardır. Kâfir ve münafıklar, cehennemde, “esfel-i safilîn” denilen yerde ebediyyen kalır. Hak Teâlâ Hazretleri, “Allah, münafıkların tümünü cehennemde bir araya toplayacaktır.” (Nisa, 140) ve “Şüphesiz münafıklar cehennemde en alt tabakasındadır.” (Nisa, 145) buyurur. Bil ki, kâfirler putperesttir, Allah’ın kelamını ve Resûl’ünü inkâr ederler. Kâfirlerden bazıları, “Müslümanız” demelerine rağmen küfür üzerine konuşur, bundan dönmezler. Tevbe ve istiğfar etmez, Allah korusun, imansız olarak ahirete giderler. Bu yüzden bunlar kâfirdir.

Münafıklar da iki türdür. Biri; halk içinde oruç tutar ve namaz kılar. Fakat kendi aralarında küfürlerini açıklar, küfür üzere yaşamaya devam ederler. Bunlara Cebriyye, Kaderiyye, Dehriyye, Hurufiyye, İbaziyye ve Hululiyye gibi fırkalar da dâhildir. Bunlara benzeyen, onlar gibi konuşan ve fiilde bulunanlar, Allah’a isyan etmiş olur. Hak Teâlâ bunlar hakkında şöyle buyurur:

“O ateşe; Allah’ı yalanlayan, peygamberleri inkâr eden, iman ve emir-lere itaat etmektен yüz çeviren bahtsız kâfirlerden başkası giremez.” (Leyl, 15-16)

Allah dostlarının büyüklerinden bazıları da şöyle buyurur:

“Bunlarda, ‘La ilahe illallah’ kelimesinin nuru yoktur. Bu yüzden bunlar cehennemde ebedî olarak kalırlar.”

Kimi münafık da var ki, Resûlullah^(sav) bunlar hakkında şöyle buyurur:

4 Buhari, İman, 33; Müslim, İman, 325; İbn Mace, Mukaddime, 9.

5 Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/454; İbn Habbah, Sahih, 16/449.

“Üç haslet vardır. Kimde bu üç haslet varsa o tamamen münafıktır.”⁶

Kim bu üç hasletten birini taşıyorsa, münafıklık alameti taşıyor demektir. Bu hasleti terk edip tevbe etmediği sürece münafıklık sıfatından kurtulup Müslüman olamaz. “Ben oruç tutup namaz kılıyorum, dolayısıyla Müslümanım.” diye sanmasın.

Üç münafık hasleti şunlardır: Konuştuğunda yalan söyler, vaa-dinde durmaz, kendisine verilen emanete hıyanet eder. Bir rivayete göre, şu iki haslet de nifaktan sayılır: Söz verir, sözünde durmaz; bir kişiyle çekiştiğinde kötü konuşur, söver.⁷ Müslüman bu sıfatlardan sakınmalıdır. Kişi nefisini emmârelikten döndürmediği sürece eşkıyalıktan kurtulamaz. Zira kötü nefis sahibini hayra iletmez, onu daima kötülük ve nifaka götürür, fışk ve fücra ulaştırır. Emmâre; *emreden, buyuran, buyurduğunu yaptırın* demektir. Kimin nefis-i emmâresi beden şehrine hâkim olup onu ele geçirmişse, o ya fasık ya münafık ya da kâfir olmuştur. Zira nefis-i emmârenin sıfatları bunlar ve buna benzer çirkin huylardır.

Şimdi ey aziz! İnsanın olgunluğu ve kemâli, nefisini ve nefsinin ayıplarını bilmesine bağlıdır. İnsan, nefsinin kötülüklerini görüp onu güzel huylarla ahlaklandırıldığında kemale ulaşır. Kişi nefisini “İrci” hitabına layık kılmalı ki Hakk’ın marifetine ulaşabilsin. İnsan olmaktan murad, Hakk’ın marifetini elde etmektir. Nitekim Cenab-ı Hak bir hadis-i kudsîde şöyle buyurur:

“Ben gizli bir hazineydim, bilinip tanınmayı diledim. Bu yüzden insanları yarattım.”

Demek oluyor ki, mahlûkatın bütünü marifet için yaratılmıştır. Bir şey yoktur ki, Allah’ı bilmeye ve O’nun vahdaniyetine şahadet etmesin. Her bir şey kendi hali üzere marifet sahibidir, marifetten nasibi vardır. Zira, *“Kâinatta bulunan her şey O’nun birliğine delildir.”⁸* Hakiki marifet, Hak Teâlâ’nın zât ve sıfatına mahsus bir ilimdir. Bu ilme insan sahip olabilir. Ancak bu ilim her insanda

6 Buhari, İman, 24; Edeb, 69; Müslim, İman, 107-108.

7 Buhari, İman, 24; Edeb, 69; Müslim, İman, 107-108; Tirmizi, İman, 14.

8 Sehavi, *el-Makasidu’l-Hasene*, s. 522 (nr. 838); Acluni, *Keşfü’l-Hafa*, 2/132.

bulunmaz. Bu ilim, insanlar içinde bir taife olan “hassü'l-has” denilen kimselerde bulunur. Kim ki hakiki marifete sahiptir, o hassü'l-has'tır. Bu konuda söylenecek söz çoktur. İnşallah aşağıda bunları söyleyeceğiz.

Marifetullah

Marifetullah üç merteye üzerindedir. Birincisi, marifet-i umumdür; bunda cümle varlık müşterek, ortaktır. İkincisi, marifet-i has'tır. Üçüncüsü ise, marifet-i hassü'l has'tır. Hassü'l-has'a belirli kişiler ulaştığından buna hakiki marifet denir. Ancak bununla da gelişme tamamlanmaz. Zira kişi nefsinde fani olmayınca mahbup tecelli etmez. Kişi bütünüyle fani olmayınca ve talipte mahbup tecelli etmeyince inkişaf tamamlanmış olmaz. Bu hususun izahı, “halvet” bahsinde yapılacaktır.

Marifetullahın üç mertebesi olduğu gibi imanın da üç mertebesi vardır. Kişinin imanı marifetine bağlıdır; marifet dahi imana göre olur. Bu meselenin izahı uzundur, bundan kaçındık. İmanın üç mertebesini açıklayalım ki, kitapta müşkül bir durum kalmamasın. Ümidim o ki, bu mertebeleri bilince sen de ulaşmak için onlara meyledersin. Taklîdi imandan geçip hakiki imana ulaşırsın. Havastan da geçip hassü'l-has'a erişirsin. Bu kitabın yazarına hayır dua etmeyi de unutmayasın.

İmanın üç mertebesi şunlardır: Biri avamın imanıdır; bu, imanın en alt mertebesidir. Daha aşağısı yoktur, olması da mümkün değildir. Bundan aşağısı cehennemdir. Avamın imanı olan bu merteye, imanın temeli olabilir. Nitekim yukarıda bahsedildi. Resûl-i Ekrem^(sav) şöyle buyurur:

“Kalbinde zerre kadar imanı olan ateşten çıkarılır.”⁹

Bu iman, avama ait bir imandır. Dil ile söylenen ve kalp ile tasdik etmekten ibaret bir iman... Resûl-i Ekrem'in^(sav) buyurmasıyla bu altı şarttan oluşur:

9 Buhari, İman, 33; Müslim, İman, 325; İbn Mace, Mukaddime, 9.

“İman; Allah’a ve meleklerine, kitap ve peygamberlerine, öldükten sonra yeniden dirilmeye, cennet ve cehenneme, hayr ve şerrin Allah’ın takdiriyle olduğuna inanmaktır. Bunu dil ile ikrar edip kalp ile tasdik etmek...”¹⁰

Bu iman, avamın imanıdır. İmanın en aşağı mertebesi... Bahsi geçen şartlardan birine inanmayan kâfir olur. Bu mertebenin üzeri, imanın ikinci mertebesi, hasların imanıdır. Bu imana, “delillenmiş iman” denir. İnsanlardan havas olanların imanı... Havas insanlar da, avam insanlar gibi imanın şartlarını dil ile ikrar edip kalp ile kabul eder. Ancak bununla yetinmezler; söz, amel ve fillerinde, ibadet ve itikatta sağlam durur, Hak Teâlâ Hazretlerinin huzurundaymış gibi davranırlar. Allah’ın yanlarında hazır bulunduğuna, kendilerini bilip gördüğüne inanır, öyle yaşarlar.

Bu mertebedeki imana “iman-ı havas” ve “ihsan” denir. Hazret-i Peygamber’e^(sav), “İhsan nedir?” diye sorduklarında, şöyle buyurmuş: “İhsan, Allah’ı görüyor gibi ibadet etmendir. Sen O’nu görmeden dahi O seni görür.”¹¹ Resûlullah’ın^(sav) buyruğuna göre, bize malum oldu ki havassın imanına, “ihsan-ı iman” denir. Havassın ibadet ve taatinin şöyle olması gerekir: Allah’ı görüyor gibi ibadet etmek...

Havassın imanında sıdk vardır. İbadet ve taatlerinde, zâhir ve bâtınlarında ise; ihlas demek olan, Allah’ı hazır ve nâzır bilmek... Gönüllerine Allah’tan^(co) başka bir şey gelmeyecek şekilde, Allah’ın azamet ve yüceliğini fikrederler. Dilleri Allah’tan gayrı bir şeyi zikretmez, Allah’tan başka bir şeyle sefa etmezler. Durdukları, oturdukları veya yürüdükleri vakit, Huzur’da imiş gibi edepli olurlar. Konuştuklarında da böyledirler; hilm, edep ve hayâ ile konuşurlar. Sağ ve sollarından haberleri olmaz; erkek ile dişiye veya hayırlı ile hayırsızı ayırmaz, bunları görmezler. Huşû, amel ve itikatları öyledir ki, imanları tamamen yakîn bulmuştur.

10 İbn Mace, Mukaddime, 9.

11 Buhari, İman, 37; Müslim, İman, 7; Ebu Davud, Sünne, 16.

İmanın üçüncü mertebesi ise, “ehassü'l-has”tır. Bu mertebede bulunanların iman, ihlas ve amelleri öyledir ki, gönülleri gayrinin hayalinden bile paklanmış, temizlenmiştir. Gözleri basiretlenmiş, bütünüyle açılmıştır. Hak Teâlâ, bunların ruhlarında sıfatlardan bir sıfatla tecelli etmiştir. Onlar da basiretleriyle bu sıfatı görürler. El, ayak, göz ve kulaklarıyla; zâhir ve bâtınlarıyla; hatta saç ve gövdelerinin kıllarıyla, sakallarıyla, bütün azalarıyla bu tecelliye inanır, iman ederler.

Bu mertebe ve makamda talibin benliği fani olur mu, olmaz mı?

Bu fenâ, yok olma halinin birkaç mertebesi vardır: Fenâ-yı sûret, fenâ-yı sıfat ve fenâ-yı ruh şeklinde... Bu yolda bazı haller vardır ki yalnız ibadetle elde edilmezler. Bunlardan bazıları söz ve yazıyla anlatılmaz. Belki bazıları dile getirilir, konuşulur. Bazısı kulakla işitilir. Bazısı görmeye ihtiyaç duyar, kulakla işitilmez. Bazısı da görmek ve işitmekle anlaşılmaz, yaşamak gerekir. Bunları, tatmayan bilmez.

Ey aziz kardeş! Avamın ve havassın imanı açık ve güzel bir şekilde anlatıldı. Bundan sonra sıra “hassü'l-has”sın imanına geldi. Bu iman nasıldır?

Gerçi kimse hassü'l-hassın imanını tam manasıyla açıklayıp şerh edemez. Ancak meşayihin büyükleri bunu anladıkları kadarıyla anlatmışlar. Öğrendiklerini, bu büyüklerin anlattıklarıyla tamamladı. Biz dahi faydalı birkaç işarette bulunup bir şeyler söyleyelim ki geri kalan anlaşılabilir. Zira hassü'l-hassın imanının sınırı, nihayeti yoktur. Bu yolun yolcusu, talibi de fazla değildir.

Şunu da bil ki, Hak Teâlâ'nın kulları üzerindeki rahmeti üç kısma ayrılır: Biri, rahmet-i umumi; biri, rahmet-i has; diğeri de, rahmet-i hassü'l-has'tır. Bunun şerhi, inşallah kitabın sonunda yapılacaktır.

Dünyada Müslüman ve kâfir, avam ve havas, insan ve cin, vahşi tabiatlılar ve yüce bir ruh taşıyanlar, cümle varlık umumi olan rahmetten istifade eder. Has rahmet ise, Hak Teâlâ'nın ahirette mü'minlere vâdettiği bir şeydir. Orada herkes mertebesine göre bu rahmetten pay alır.

Ey aziz! Bunları anlatmaktan maksadım şudur: “Ben, *La ilahe illallah Muhammedün Resûlullah* der, namaz kılarım. Oruç tutar, hacca giderim. Zekât verir, tevbe-istiğfar edip zikrederim.” diyerek olduğun yerde kalmayasın, bunların mücerret sûretiyle yetinmeyesin. İbadet ve taat yolunda daha çok çalışıp bu mertebelere ulaşasın. Bunları yapmaz isen, nefsin emmârelikte durur. Böylesine yüce bir devletten uzak kalır, menziline erişemezsin. Bu sebeple çalışmaktan vazgeçmemek gerekiyor. Bu hedef sadece zâhirî ibadetle elde edilmez. Hak Teâlâ Kur’ân’da buyurur:

“İnsan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur.” (Necm, 39)

Âyet-i kerimede maksat şudur: Ahiretin talibi olan, durup dinlenmeden, gece-gündüz demeden çalışmalıdır. Görmez misin; dünyanın taliplisi olanlar, gece-gündüz, soğuk-sıcak, karanlık-aydınlık demezler. Mallarını çoğaltmak için her zaman ve şartta çalışırlar. Halbuki her şeyi burada bırakıp çıplak gidecek, ahirette rezil olacaklar.

Ey aziz! Sadece ibadetle olmaz, demem sana tuhaf gelmesin. Çünkü Hak Teâlâ Kelam-ı Kadîm’inde, “*Kim Hakk’a kavuşmayı, O’nunla görüşmeyi dilerse, salih ameller işlesin.*” (Kehf, 110) buyurur. Bu, “Her kim ahirette Allah’ı görmek istiyorsa amel-i salih işlesin.” demektir. Zira amel-i salih, ahirette Allah’ı görmeye vesiledir. Velîlere, “Salih amel nasıldır?” dediklerinde, şöyle denmiştir:

“Salih amel iki çeşittir: Biri, zâhirîdir; görünür olan amel. Diğeri, bâtınîdir; manevî, görünmeyen amel... Salih amelin görünen kısmı şunlardır: İlâhî emirleri, bütün farz ve sünnetleri, edepleri yerine getirmek... Allah’ın yarattıklarını incitmemek, söz ve fiilleriyle kimsenin nefesine, malına zarar, ziyan ve fesat vermemek... Salih amelin bâtınî ve manevî kısmı ise; kalbi nefsin fesadından paklayıp kurtarmaktır. Nefsi, emmârelikten mutmainliğe döndürmektir.”

Evet, sadece zâhirî ihlasla cennete girmek ve Allah’ı görmek mümkün değildir. Bunun için, bâtınî ve manevî ihlas da lazımdır. Zira ilâhî nazar zâhire değil bâtınadır. Hem önce bâtın lazımdır. (Bunun açıklaması ikinci kısımdadır.)

&

Nefs-i emmâreyi anlatıyorduk. Bu nefisle sıfatlanmış kişilerin durumlarını beyan ettik. Şimdi nefs-i levvâme ve nefs-i mülhime-nin nasıl olduğunu açıklayalım.

Nefs-i levvâme zalim, nefs-i mülhime ise istenen nefistir. Cennet ehli, bunların ikisine de sahiptir. Fakat ikisinin de cennette dereceleri farklıdır. Birbirlerinden farklı olmasının sebebi nedir dersen, cevabımı iyi dinle.

Dünyada iken nefsini emmârelikten çıkarıp levvâmeliğe, oradan mülhimeliğe, oradan da mutmainliğe eriştir. İşini erkenden bitir, kendini Allah'a ısmarla. İbadet ve taat üzere ol ki, gam ve keder günlerinde gamsız ve ferah olasın. Zira herkesin dünya hayatında nefsini bilip onun terbiyesiyle uğraşması gerekiyor. Kişi fiilde bulunurken, iyi ve kötüyü ayırt edip nefs-i emmârenin afetlerinden korunmalıdır. Çünkü insanın dünyadan ahirete götüreceği malı amelidir. Durum bu olunca; bu malı burada görüp gözetmek, malın yaramazını bırakıp iyisini almak ve iyi olanı alıp ahirete götürmek gerekir ki bunlar Allah'a^(cc) arz edildiğinde yüze vurulmasın. İnsanın ahirete gideceği, amelin Hak Teâlâ Hazretlerine sunulup terazide tartılacağı, her şeyin Arasat meydanında ortaya çıkacağı düşünülmeli, tasavvur edilmelidir. İnsan buna göre davranmalıdır. Son pişmanlık fayda etmez, nedamet ve hasret yaşanır.

Ömrü gafletle yele gidene yazıklar olsun

Gaflet sahibi miskin hasretle yere girdi

İnsana yarınki pişmanlıktan fayda olmaz

Ey aziz kişi! Dünya evinde ameline sahip çıkmayan, amelin iyisini yapmayan, amellerini kontrol etmeyenin misali şuna benzer:

Bir tüccar, bir vilayete varır. İbrişim yüklüdür diye birçok mal satın almasına rağmen bunları kontrol etmez. Satıcıya inanmakla yetinir. Satın aldığı malları başka bir vilayete götürür. Bu vilayetin padişah ve vezirlerinin hazır bulunduğu ortamda, "Çok değerli mallarım var." deyip yükünü açar. Malların hepsinin değersiz eski

bez parçaları, süprüntü şeyler olduğunu görürler. Tüccar, padişah ve vezirlerinin huzurunda utanır, rezil olur? Değerden düşüp mağdur olur, öylece huzurdan kovulur? Bunun gibi, dünyada amellerinin iyi ve kötüsünü ayırmayan, fesada götüren ile kurtuluşu erdiren hesap etmeyen, doğru ve eğri olana dikkat etmeyen, “İyi ameller kazandım. Paha biçilmez değerde ağır yüklerim var.” diye, kârlı çıkacağını düşünerek dünya pazarından ahiret pazarına gider. Ahiret pazarı olan Sultan’ın huzurunda; enbiya, evliya ve meşayihin meclisinde amellerinin bağına çözdüğünde, burada, Arasat’ta malının makbul olmadığını görür, anlar. Amelleri, yükü yüzüne çarpılır, utanç içinde kalır. Rezil ve rüsvay olmuş vaziyette zebanilerin eline bırakılır, onlara teslim edilir.

*Bu dünya pazarına geldim
Kumaş diye eski püskü aldım
Ticaretten zarar ettim
Gam üstüne gam koydum*

Ey aziz! Amellerinin yükünü bu dünyada aç, iyi ve kötü olanlarını seç. Nefs-i emmâreden doğan amellerin hepsini bırak, Allah bunları kabul etmez. Nefs-i levvâme ve mülhimedden doğan amellerini de kontrol et, bunlarda dünya kastının olmadığına dikkat et. Amellerinde nefis-i emmâreye ait bir kusur varsa, bu kabir ve kıyamette azaba sebep olur. İyi amelleri kötülerinden ayırmak işi, bir müşid sayesinde öğrenilir. Nefs-i emmâreden kurtulmak, meşayihin elinde tevbe etmek ve onun gibi amel işlemekle mümkün olur. Zira bu ameller nefis-i mutmainne makamındaki iyi amellerdir, hepsi Padişah’a layıktır. Müşidler, insanın nefisini emmârelikten alıp levvâme, mülhime ve mutmainneye taşır. Nefis, mutmainne makamına eriştiğinde Hak Teâlâ Hazretlerine layık olur. Hak Teâlâ’ya çağrılarak kendisine şöyle seslenilir:

“Ey emin ve mutmain olan nefis! O’ndan razı olarak ve O’nun hoşnutluğunu kazanmış olarak Rabb’ine dön!” (Fecr, 27-28)

Bu durumda, insanın nefisini bilmesi ve onun ıslahıyla meşgul olması gerekiyor. Ameller ayıplardan kurtarılmadıkça Rabb’in

bilinmesi mümkün olmaz. *"Nefsini bilen Rabb'ini bilir."* buyurulmuştur. Bunun sırrı çoktur, hepsini söylersek söz uzar. Bu sebeple bazılarını söyleyelim. Kişi evvela nefsini bilmelidir. Meşayihe göre insanın nefsini bilmesi üç mertebede gerçekleşir: Birincisi, sûret-i nefsi bilmektir; ikincisi, sıfat-ı nefsi bilmektir; üçüncüsü ise zât-ı nefsi bilmektir.

Nefsin manası bilinmeden marifet-i Hak bilinmez. Nefsin terbiyesi adına riyazet, mücahede ve zikrullah ile meşgul olununca sıfat-ı insan mana-yı insana ulaşır. Sıfat-ı Hak, mana-yı insanda tecelli edip görününce, marifet-i nefsi, nefsin bilinmesi gerçekleşir. Nefsin hakikatine ulaşıldığında, mana-yı insan sadece Hak olarak görünür. Fakat talibin kendi manasından Hakk'ı temyiz etmesi, ayırması lazımdır. Kendi manasına Hak derse, nefsini bilmemiş sayılır, *"Kim nefsini bilirse..."* makamına ermemiş olur. Bu makama ermemiş talip, *"... Rabbini bilir"* mertebesine nasıl ulaşsın? Bu yüzden niceleri yanılmış, hataya düşmüş, nefsin manasını Hak olarak tasavvur etmiştir. Hakk'ın sıfatı kendilerinde tecelli ettiği için, *"Ene'l Hak"* davasını gütmüşlerdir.

Nitekim Şeyh Bayezid-i Bistâmî^(ks) şöyle buyurur:

"Otuz yıl boyunca türlü mücahedeyle, zillet içindeki riyazet ve horlukla talep kapısında oturdum. Hak Teâlâ Hazretlerine ulaşayım, yetişeyim diye... Otuz yıl geçince Dost'la aramdaki perde kaldırıldı. Gördüm ki, perdenin ardından ortaya çıkan Bayezid oldu; Bayezid Bayezid'e tecelli oldu, ona göründü. Sandım ki istediğim yine benmişim. Zira gördüğüm, görünen yine Bayezid idi; mana-yı Bayezid'e görünen Hak sıfatı... Mana-yı Bayezid'i bildim. Böylelikle, 'Nefsini bilen Rabbini bilir.' hakikati gerçekleşti."

Durum böyle olunca, kişi kendi manasını bilip de onda Hakk'ı bilmez ise, *"Bana marifet-i nefis hâsıl oldu."* diyemez, derse doğru söylemiş olmaz. *"Nefsini bilen Rabbini bilir"*ın sırrı budur. Kim kendi manasını bilirse, Rabbini de bilir. Kendi niteliğini bilmeyen Hakk'ı da bilemez. Kendini bilmeyen başkasını hiç bilemez. Hatta şöyle demişler:

“Kendi niteliğini bilmeyen ve bunu söylemeyen, Ganî Cebbâr’ın niceliğini nasıl bilsin ve söylesin?”

Şimdi bil ki, nefis ya emmârelikte ya levvâmelikte ya da mülhimeliktedir. Nefsi bu makamlardan birinde olan, mutmainne makamına varmadan marifet-i Hakk’a ulaşamaz. Nefsin saf hale gelmesi, saflaşıp temizlenmesi mutmainne makamında gerçekleşir.

Hak Teâlâ Hazretleri çağırmadan kimse O’na varamaz. Çağrılmak, mutmainne makamına ulaşanlara mahsustur, onlara nasip olur. Hak Teâlâ şöyle buyurur: *“Ey emin ve mutmain olan nefis! O’ndan razı olarak ve O’nun rızasını kazanmış olarak Rabb’ine dön!”* (Fecr, 27-28) Böyle olunca, Hakk’ı isteyene şu gerektir: Önce nefsin sûretini bilecek, sıfattan manaya geçecek, oradan da Hakk’ın marifetine ulaşacaktır.

Sözümüz, nefs-i mülhimenin, nefs-i levvâmenin yukarısında olmasının sebebini izaha dönüktür. Dinle şimdi! Nefs-i mülhimenin nefs-i levvâmeden yüksek oluşunun sebebi şudur: Bir zamanlar, mülhime nefs-i emmâreye uymuş, ahiretin amellerini, Kitap ve Sünnet’i terk etmişti. Şeytana uyarak cehennem yolunda yürüyor, küçük-büyük demeden günah işliyordu. Fakat Hakk’ın inayeti yetiştirdi. Bu sayede nefs-i emmâreden ayrılıp cennet yolunu talep etti. Cennetin amelîyle meşgul olmaya başladı. Bu istikamette nefs-i emmâreden yüz çevirip bir mürşide vardı; ona omuz verip sırtını ona dayadı. Bu mürşid-i kâmilin terbiyesiyle nefsin levvâmelikten mülhimeliğe döndürdü. Zira nefs-i levvâmenin iki yüzü vardır. Bir yüzü nefs-i emmâreye dönükken diğer yüzü nefs-i mülhimeye çevrilidir. Nefs-i mülhime de iki yüze sahiptir. Bir yüzü nefs-i levvâmeye bakar, diğer yüzü de nefs-i mutmainneye... Nefs-i mutmainnenin de iki sıfatı bulunur: Sıfat-ı râziye ve sıfat-ı marziyye... Kitabın ikinci bölümünde bunlar tekrar ele alınacak, inşallah anlaşılmayan hiçbir şey kalmayacaktır.

Her ne kadar mürşid-i kâmilin yanında tevbe edilse de, nefs-i levvâmenin nefs-i emmâreye meyiletmesinden korkulur. Bu yüzden tevbe bozmadan, levvâmelikte sabit kalmak gerekir. Nefs-i

levvâme makamında iken ölenler, iyi hal üzere ölmüş olur. Allah'ın fazlı, Resûlullah'ın şefaati ve meşayihin yardımıyla doğrudan cennete girer, kesinlikle cehenneme girmezler. Kişi, hangi yol üzere yaşıyor ise ölünce de o yol üzere gider. İyi hal üzere bulunanların yolu cennet yoludur; fısk, fücur ve kötülük üzere yaşayanların yolu da cehennem yoludur. Nefs-i levvâmede olanlar, nefs-i emmâre ve ehlinden ayrılarak tevbe eder, iyilik ve faziletle meşgul oldukları için de ölünce cennete giderler. Fakat nefs-i levvâmeye, kişi burada kendisine zulmettiği için, zalim deniyor. Hak Teâlâ, *“Onlardan bir kısmı (Kur’ân ile amel etmek hususundaki kusurları sebebiyle) nefislerine zulmedicidirler.”* (Furkan, 32) buyurur. Her kim nefs-i emmâreye uyarsa zalim olur. Tevbe edip günahlarından vazgeçerse, bütün günahları affedilir. Belki Hak Teâlâ, günahları kadar sevap dahi verir. Kur’ân’da, *“Allah onların günahını sevaba çevirir. Tevbeleri sayesinde bütün günahlarını affeder.”* (Furkan, 70) buyrulmuştur. Resûl-i Ekrem de^(sav), *“Günahına tevbe eden, o günahsız kimse gibidir.”*¹² buyurmuştur. Cehennem, *“Ey mü’min! Tez geç, zira nurun ateşimi söndürür.”* diye hitap ettiği kişiler, nefs-i levvâme makamında olanlardır. Çünkü bunlar, yaptıklarının yanlış olduğunu bilip hatalarından öylece vazgeçerler. Tevbe-i nasuh ile bir daha günaha dönmez, gerçek anlamda tevbe ederler. *“Allah, günahlarından tevbe edenleri, fenalık ve kirlilikten temizlenenleri sever.”* (Bakara, 222) âyetinde tarif edilenlerden olurlar.

Demek ki nefs-i levvâme sahipleri sıradan yıldırım gibi geçer. Onlar Allah dostudur; günah ve kirlerinden temizlenerek ahiret saadetine erişirler. Fakat dünyadayken kendilerinde keşif ve keramet görülmez, Rabbânî ilhamın zevklerini hiçbir zaman bilmezler. Nasıl bilsinler? Nefs-i levvâme makamı, keşif ve keramet makamı değildir. Böyle olmakla birlikte onlar, avam mü’minlerin haslarıdır.

&

12 İbn Mace, Zühd, 30; Taberani, *el-Mu’cemü'l-Kebir*, 10/150.

Nefs-i levvâme hakkında söylediklerimizi duydun, okudun, öğrendin. Bundan sonra nefs-i mülhimeyi izah edeceğim. Bu makamın mertebe ve hallerini de öğren.

Nefs-i mülhime makamındaki insanların, kardeşlerinin davranış ve halleri nasıldır? Kendilerinde görünen alametler nelerdir? Ne gibi Rabbânî ilham ve şeytanî vesveselerle karşılaşrlar? Bunları bil ki buna göre gayret gösteresin.

Nefs-i mülhime makamı, nefs-i levvâmeden çok daha ileri ve yüksektedir. Nefs-i mülhime mertebesinde olanların, dünya ve ahirette nefs-i levvâme ehlinde daha yüce olması, herhangi bir ölçü veya aklî tasavvura göre değildir. Bu durum, belki keşif ve hal ilmiyle açıklanabilir. Tarikata yeni giren sülûk ehli, bu konuyu anlamak, büyük ve küçük günahlardan, dünya sevgisinin zâhirî ve bâtinî kirlerinden temizlenmek istiyorlarsa, kuru bir gayretle yetinmesinler. Nefsin aldatmalarına ve şeytanın vesveselerine kapılmamak için bu hassasiyet ve dikkat bir emniyet halidir.

Nefs-i mülhimenin nefs-i levvâmeden üstünlüğünün işaretlerini beyan edeyim ki anlayasın. Nefs-i mülhime makamında olanlar; günah işleseler veya işlemeseler, günahlarının az ve çoğuna, varına ve yokuna tevbe etseler dahi, her zaman nefs-i emmâreye yönelmelerinin mümkün olduğunu görürler. Zira nefs-i emmâre tarafının güçlü olduğunu bilir, dolayısıyla hastalıklarına hemen ilaç ararlar. Bir yandan riyazet ve mücahede içinde yaşar, diğer taraftan mürşidin eteğine yapışıp eşliğine yüz sürerler. Korku yularını başlarına geçirip şeriat ve tarikat yükünü sırtlarlar. Pişmanlık ve nedamet derdiyle ağlaşıp kalp ve nefislerini temizlemek için mücadele ederler. Böylelikle nefs-i mülhimeye ulaşır, Rabbânî ilhamlarla şerefleñip nurlanırlar. Her şeyin hakikatini Rabbânî ilhamlarla bilirler. İbadet ve taatin zevki canlarına tat olur, iyi ve kötüyü birbirinden ayırırlar.

Allah korusun, nefis levvâmelikte kalırsa; tekrar emmârelige dönmesi ve kişiyi cehenneme düşürmesinden korkulur. Nefis mülhimelikten döndüğünde levvâmeliğe dahil olur ve orada du-

rur. Yeniden mülhime makamına erişmek istediğinde ibadet ve taatini, riyazet ve mücahedesini arttırmalı, müşidine yakın olup huzurundan ayrılmamalıdır. Böyle olunduğunda her gün ilerleme ve yükselme gösterir, böylelikle mutmainne makamına erişir. Sonunda da Hak Teâlâ'nın huzuruna çağrılır.

Görülüyor ki, nefs-i mülhime ehlinin makamı nefs-i levvâme ehlininkinden yüksektir. Bunları anlatmaktan maksadım, "Levvâmelik makamına erişip cennetlik oldum." diyerek mücadeleden uzaklaşmaman içindir. Nefs-i levvâme makamının büyük tehlikelerle dolu olduğunu, nefs-i mülhime makamının ise daha güvenli ve üstün olduğunu anlaman ve bu iki makamın farkını idrak edip gayretini arttırman için... Burada durmayıp, mülhimededen mutmainneye yükselmelisin. Zira nefs-i mutmainne makamı, gayet yüksek ve yüce olan aşk makamıdır. Nefs-i mutmainne makamına ulaşamayan, Hak Teâlâ'nın aşkına da eremez.

Buraya kadar, nefs-i mülhimenin nefs-i levvâmeden üstünlüğünü, bunun sebep ve farklarını anlattım. Bu iki makamın farkını başka bir açıdan izah edeyim. Söyleyeceklerim, kadın-erkek bütün mü'minlere lazımdır.

Ey aziz! Nefs-i mülhime ehilleri çok mücahede etmekle, geçgündüz zikrullahla, bir yandan nefislerini kötü sıfatlardan kurtarır, diğer taraftan da gözlerinden beşeriyet perdesini kaldırır. Böylelikle gayb âleminin ilhamlarından aldıkları türlü zevkleri, canlarının dimağına tattırırlar. Kurtuluş ve fesadı ilhamla bilir, Hakk'ı ve bâtil olanı fark ederler. Hakk'a uyup bâtil olandan kaçarlar. Bu makamda nefisleri güzel bir ahlakla ahlaklanır, mutmainne makamına erişirler.

Nefs-i mutmainnenin güzel sıfatları; hayâ, cömertlik, kalp metinliği, tevazu, yumuşak huyluluk, iyilikseverlik, kanaatkârlık, sabır ve şükürdür. Nefs-i mutmainnede olanlar, nefs-i emmârenin çirkin huylarından; heva, gazap, şehvet, hırs, cimrilik ve kibirden uzaklaşırlar. Nefs-i levvâme sahipleri de bu kötü huylardan uzaklaşır ama iyi huylarla huylanmadıkları için, nefs-i mutmainne

makamına çıkıp Hak Teâlâ'nın huzuruna çağrılmaya layık olmaz, bir bölük sûfî olarak kalırlar. Nefs-i levvâmenin yaramaz sıfatları olduğu gibi iyi sıfatları da vardır. Levvâme ehli, bazı iyi sıfatlarda başarılı, bazılarında da başarısız olur. Şekilde kaldıkları için, onlar sadece sûfîdir, muhabbet ehli değildir. Muhabbet ehli olmayan, kuru ve yavandır. Bu şuna benzer: Ölmeden önce ölmüşler ama haşirden önce dirilmemişler. Tekrar dirilmiş olsalardı, o makamın zevkine ererlerdi. Mülhime makamına, oradan da nefs-i mutmainneye geçerlerdi.

Nefs-i mülhime ehli, nefs-i emmârenin yaramaz sıfatlarından riyazetin ateşi ve mücahedeyle bir hamlede kurtulup güzel bir ahlakla ahlaklanır. İbadet, taat ve zikrullahın nuruyla nurlanıp süslenirler. Ölmeden önce ölür, haşrolmadan önce de dirilirler. Ölmeden önce ölmek; kötü sıfatlardan, nefs-i emmâreden kurtulmaktır. Yeniden dirilmek ise güzel ahlak ile nurlanıp şereflenmektir. İnsan ne zaman nefs-i emmârenin kötü sıfatlarından kurtulsa ölmüş gibi olur. Devlet adamı ve makam sahiplerini görmüyor musun? Makam ve mansıptan düşer düşmez hiçleşir, ölmüş gibi olurlar.

Ey aziz! Ölmenin de birkaç türü vardır. Bunun bir türü, "Ölmeden önce ölinüz!" hitabında işaret edilen ölümdür. Bunun işareti ise Resûlullah'ın^(sav) ahabında görülür. Onlar, nefislerini riyazet ve mücahedeyle öldürerek onu kurtarmış, haşirden evvel de dirilmişlerdir. İyi huylarla süslenip, basiretin gözünden beşeriyet perdesini kaldırmışlar, böylelikle Hakk'ın Cemal'ini seyretmişlerdir. Nitekim Hazret-i Ömer^(ra), "Kalbim Rabb'imi gördü." ve Hazret-i Ali^(ra), "Ben görmediğim Rabb'ime ibadet etmem." buyurmuştur.

Ey aziz kardeşim! Söylediklerim sana acayip gelmesin. Dünyada basiret gözüyle Hakk'ı görmek mümkündür, haktır, bu inkâr edilemez. Basiret diye bir şey var, Hak görülebilir. "Her kim dünyada kör olursa, ahirette de kördür." (İsra, 72) şeklindeki âyet, bedendeki gözün körlüğüne değil gönül gözünün körlüğüne işaret eder. Düşün ve anla! Her kim dünyada basiret gözünü açmayı öğrenmemişse, ahirette kalp basireti ona nasip olmaz. Bu, ahirette onun kör olacağı

manasına gelmiyor. Böyle olsaydı, orada herkes kıyametin hallerine öyle dikkatle bakamazdı. Anlaşıyor ki körlükten maksat, basiret körlüğüdür. Basiretten maksat ise Allah'a davet edilmiş olmaktır. Nitekim Hak Teâlâ Kur'ân'da şöyle buyurur:

"...Ben Allah'a bir görüş ve anlayış üzere insanları davet ediyorum."
(Yusuf, 108)

Her kim dünyada basiret gözüyle Hak Teâlâ'yı görmezse, ahirette de göremez. Dolayısıyla, eğer kişi nefs-i levvâmede kalırsa, hareket halindeki bir ölü gibi olur.

Nefs-i mülhime ehli, Hak'tan gelen ilhamlardan zevk alır. Eğlence ve hareketleri, her durumda Hak'tan yana olur. Bir ses duysa ve bir beyit dinleseler, -bu ses kaval, insan, hayvan veya cansız bir cisimden gelsin fark etmez- "Elest" bezmindeki hitapmış gibi zevk alırlar. Hatta kapının açılıp kapanmasından çıkan gıcırtdan bile farklı manalar çıkarırlar. Develerin ayak seslerinden veya dişlerinin birbirine çarpmasından çıkan sestem "Elest" hitabının zevkini duyup semâya kalkarlar. Mevlânâ Celaleddin Rûmî^(ks) *Mesnevî*'sinde şöyle buyurur:

*Dinle ney'den, duy neler söyler sana
Derdi vardır ayrılıklardan yana*

*Kestiler sazlık içinden der beni
Dinler ağlar hem kadın hem er beni*

*Göğsü göz göz ayrılık delsin de bir
Sen o gün benden işit özlem nedir*

Mevlânâ Hazretleri, demircilerin çekiç seslerini duyduğunda semâ yapar, vecde ve sefaya gelirdi. Nefs-i mülhimedekiler de "Elest" hitabının zevkine erdiklerinden, bir beyit veya bir ses işittiklerinde kendilerini kaybedip çoşar, öylece dönerler.

Aşk kazanının altına ateş koyulur. Ateşin şiddeti arttıkça kazanın kaynaması da artar. Nereden estiği belli olmayan bir yel, bir rüzgâr bile döne döne bu kaynamayı hızlandırır. Aşk kazana